

Mestre de Cabestany*Cap humà. Fragment d'un relleu*

Segon terç del s. XII

Marbre

10 x 9 x 8,5 cm.

Monestir de Sant Pere de Rodes

Núm. reg.: 132427

Donació efectuada per Joaquim Cusí i Furtunet i de la seva filla Josefina Cusí a la Generalitat de Catalunya l'any 1992

Aquest fragment d'escultura el constitueix un cap de personatge barbat que presenta els trets definidors de l'estil del Mestre de Cabestany.

Aquest cap és de gran expressionisme, el que ha valgut que a l'estil de l'artista, el Mestre de Cabestany, se li apliquessin els adjectius de salvatge, violent, i fins hi tot de patològic.

Aquest fragment formava part de la tercera portada de l'església del monestir de Sant Pere de Rodes que, com la resta de les escultures de l'església, la portada i dels capitells, varen sofrir l'espoli; de la portada només queden *in situ* dos fragments del sòcol.

Aquest fragment d'escultura el constitueix un cap de personatge barbat que presenta els trets definidors de l'estil del Mestre de Cabestany. El rostre apareix com tallat en una forma triangular que té com a vèrtex inferior la barbata punxeguda. La seva expressió ve donada per les prominents celles que defineixen un front estret i que emmarquen uns ulls ovalats que sobresurten del rostre, i que es ressalten per la labor de trepa en els seus angles, potenciant així una forma circular al centre de cada ull. És possible que hi hagués plom en les ninetes d'aquests ulls. Aquesta labor de trepa la trobem també en els forats del nas, i en la comissura de la boca. El conjunt és de gran expressionisme, el que ha valgut que a l'estil de l'artista, el Mestre de Cabestany, se li apliquessin els adjectius de salvatge, violent, i fins hi tot de patològic. Aquest cap té molta similitud amb el cap de la figura del sant a *La vocació de sant Pere* del Museu Marès de Barcelona i amb el cap humà conservat al Fitzwilliam Museum de Cambridge, procedent també de la portada de Sant Pere de Rodes.

Per l'estil, veient el conjunt dels fragments que es conserven de la portada de Sant Pere de Rodes, pel seu expressionisme, ens fa pensar immediatament en l'escultura tardo antiga, i concretament en els sarcòfags constantinians (S. Moralejo) i en les figures d'època tetràrquica. La presència del món antic, que ell podia conèixer, és clara a totes les obres del cercle del Mestre de Cabestany. Recordem els sarcòfags de l'església de Sant Fèlix de Girona, i la forta presència dels tallers d'escultura tardo – romana de la Provença. Les dimensions de les seves figures, els traços dels plecs dels vestits, els rostres, ens porten a l'art romà a partir del segle IV. També la utilització del marbre i la incorporació d'inscripcions seguint models de lletra romana, explicant les escenes esculpides o bé com a simples frisos o cornises amb epigrafia, ens porta també al món clàssic.

Aquest fragment formava part de la tercera portada de l'església del monestir de Sant Pere de Rodes que, com la resta de les escultures de l'església, la portada i dels capitells, varen sofrir l'espoli; de la portada només queden *in situ* dos fragments del sòcol.

La recuperació de nombrosos fragments en les successives excavacions prèvies a la restauració del conjunt monàstic (Inventaris 1996-97 realitzats per I. Lorés), i la generositat de molts particulars de donar fragments al monestir (com és el cas de la peça que ens ocupa), ha fet possible, conjuntament amb les obres conservades a col·leccions públiques (bàsicament Museu Marès de Barcelona) i privades (bàsicament Col·lecció del castell de Peralada), han possibilitat que Jaume Barrachina (1998-1999) formulés la hipòtesi de reconstrucció de la portada. A la vegada, a partir de la documentació i dels paral·lels estilístics el mateix autor fixava una nova cronologia per aquesta portada i així doncs pel Mestre de Cabestany, doncs la historiografia anterior no s'havia posat d'acord. Aquesta tercera portada es va realitzar el segon terç del segle XII, entre 1160 i el 3 de maig de 1163, dia de la Santa Creu i dia d'inici de les cerimònies de l'any jubilar amb l'obertura de la porta principal del temple. A aquesta portada, de temàtica cristològica i centrada en la Redempció, pertanyen diversos fragments conservats: destaquen el relleu més significatiu conegut com *La*

vocació de sant Pere, l'Agnus Dei, i el fragment del *Miracle del guariment de l'home de la mà seca* (Museu Frederic Marès, Barcelona), el *Cap de sant Pere* i diversos fragments d'impostes epigràfiques (Museu del Castell de Peralada), el fust de columna (Museu de l'Empordà, Figueres), el cos de sant Pere (Ajuntament del Port de la Selva), un cap humà (Col·lecció Oleguer Junyent, Barcelona), diversos fragments i capitells (Museu d'Història de Catalunya, Barcelona) i aquest cap del Museu d'Art de Girona.

El nom de Mestre de Cabestany, li va donar Josep Gudiol ja l'any 1944, per l'autoria del timpà de la petita església de Cabestany, al Rosselló. A partir d'aquest moment comencen les atribucions a aquest mestre i al seu taller (J.Gudiol i M.Durlat fonamentalment, i també E. Junyent, L. Pressouyre, J. Yarza, entre d'altres): a més del conjunt de Sant Pere de Rodes, el timpà de l'església de Cabestany, el fris de la portada de El Voló, el timpà de l'església navarresa d'Errondo (The Cloisters, Nova York), el capitell de l'Assumpció de Maria de Rieux-Minervois, el sarcòfag de Saint-Hilaire d'Aude, la portalada de l'abadia de la Grassa, els capitells de l'abadia de Saint-Papoul d'Aude, els capitells guardats al Museu de Narbona, tots ells al Llenguadoc-Rosselló i a la Provença; i a la Toscana el capitell de Sant'Antimo, i el fust de columna de l'església de San Giovanni in Sugana, els capitells a Prato; entre d'altres, amb major o menor grau d'identificació. La seva influència es troba així mateix en dos capitells de Sant Pere de Galligans, a Girona, i en un capitell de Sant Esteve d'En Bas,

La geografia de les obres del Mestre de Cabestany és doncs extensa: Catalunya, Llenguadoc-Rosselló, Provença, Navarra, Toscana; i amb una problemàtica no resolta per unanimitat en la historiografia. Unes obres clarament identificades que serveixen per definir el mestre en una època de plenitud, Sant Pere de Rodes on hi participa també el seu taller, i Saint – Hilaire d'Aude; fins a obres realitzades pels seus deixebles del taller o seguidors. Amb unes relacions estilístiques d'origen que ens porten a Toulouse seguint els trets estilístics que ha definit la historiografia (J. Camps), potser com etapa de formació; i que després el seu estil difondrà al nord d'Itàlia; i amb una etapa de plenitud a Sant Pere de Rodes (S. Moralejo, J. Barrachina). El Mestre de Cabestany és el paradigma de la itinerància dels artistes en època romànica, si més no del seu estil, que trobem reflectit en tots aquests llocs.

Un conjunt d'estudis publicats el 2000 per A.Bonnery, amb treballs de J. Camps i I. Lorés, recull amb profunditat tota la problemàtica a l'entorn del Mestre de Cabestany, en part no resolta de manera unànime per la historiografia.

Badia i Homs, J., *La pedra mesurada. Esglésies i monestirs a l'època del romànic*, Catàleg de l'exposició, Museu d'Art, Girona, 1993, pàg. 22 i 26 (núm. 58).

Camps i Sòria, J.; Lorés i Otzet, I., a Bonnery, A., *La Maître de Cabestany*, (La voie lactée), La Pierre-qui-Vire, Zodiaque, 2000, pàg. 122 i 209.

Lorés i Otzet, I., *El monestir de Sant Pere de Rodes*, Memòria Artium I, Bellaterra, Barcelona, Girona, Lleida, 2002, pàg.110.

La fortuna d'unes obres. Sant Pere de Rodes, del monestir al museu, Quaderns del Museu Frederic Marès. Exposicions 12, Barcelona, 2006, pàg. 156 – 157.